

ATEBE

Dinî Arařtırmalar Dergisi
Journal for Religious Studies
e-ISSN: 2757-5616

ATEBE Dergisi / Journal of ATEBE

Sayı: 9 (Haziran / June 2023), 247-254

Zeydî İmam Kâsım b. Muhammed'in Vasiyeti: El-Vaşıyyetü's-Seniyye

The Will of Zaydî Imâm Qâsım b. Muḥammad: al-Waşıyyah al-Saniyyah

Fatıma Nur Demir

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Mezhepleri Tarihi
Anabilim Dalı

Ph.D. Student, Ankara University, Institute of Social Sciences, Department of the History of
Islamic Sects
Ankara, Türkiye

nurfatma67@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5620-9597

ror.org/01wntqw50

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Çeviri Makale / Translation Article

Geliş Tarihi / Date Received: 28 Nisan/April 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 20 Haziran/June 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran/June 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/June

Atıf / Cite as: Kâsım b. Muhammed, Mansûr-Billâh. "Zeydi İmam Kâsım b. Muhammed'in Vasiyeti: El-Vaşıyyetü's-Seniyye". Çev. Fatıma Nur Demir. ATEBE 9 (Haziran 2023), 247-254.
<https://doi.org/10.51575/atebe.1289178>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Fatıma Nur DEMİR**).

Yayıncı / Published by: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Zeydî İmam Kâsım b. Muhammed'in Vasiyeti: El-Vaşıyyetü's-Seniyye

Öz

Günümüze kadar süregelen bir mezhep olarak Zeydiliğin Yemen bölgesinde geçirdiği süreçlerden birisi de 16. yy.'da imametini ilan eden Mansûr-Billâh Kâsım b. Muhammed ile başlayan ve Cumhuriyetin ilanına kadar iktidarın soyundan gelenlerin devam ettirdiği dönem bulunmaktadır. Ancak Kâsımîler dönemi olarak bilinen bu sürece dair literatürde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Mansûr-Billâh Kâsım b. Muhammed'in akaid, fıkıh, usul gibi alanlarda kıymetli eserlerinin yanı sıra kaleme aldığı ufak bir risalesi de bulunmaktadır. Bu çalışmada ise Kâsımî Hanedanlığının kurucusu olarak bilinen Mansûr-Billâh Kâsım b. Muhammed'in oğlu Müeyyed-Billâh Muhammed b. Kâsım için kaleme aldığı vasiyet metninin literatüre kazandırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Zeydilik, Yemen, Kâsımîler, Vasiyet.

The Will of Zaydî Imâm Qâsım b. Muḥammad: al-Waşıyyah al-Saniyyah

Abstract

One of the processes that Zaydism, as a sect that has survived to the present day, went through in the Yemen region is the period that began with Mansûr-Billâh Qasim b. Muhammad, who declared his imamate in the 16th century and continued by the descendants of the ruling class until the declaration of the Republic. However, there is not enough information in the literature about this period, which is known as the Kasimi's era. Mansûr-Billâh Qasim b. Muhammad has many works on akaid, tafsir, method, islamic law, and in addition, there is a small pamphlet (risalah) written by him. This study aims to introduce the translation of the will written by Mansûr-Billâh Qasim b. Muhammad, who is known as the founder of the Kasimi dynasty, for his son Muayyad-Billâh Muhammad b. Kasim into the literature.

Keywords: History of Islamic Sects, Zaydism, Yemen, Kasimis, Will.

el-VAŞİYYETU'S-SENİYYE¹

Bu Vasiyyetü's Seniyye ed-Dürriyyetü'z-Zekiyye², Müminlerin emiri, Müslümanların efendisi ve alemlerin Rabbi'nin halifesi olan Mansûr-Billâh Kâsım b. Muhammed b. Ali (as.)'ın ilim dünyasının parlak ışığı, gizlilikleri ortadan kaldıran hakimiyet ve zühd sahibi oğlu Muhammed³ b. Kâsım b. Muhammed (a.s.)⁴e vasiyetidir.

Her gün bir ya da iki cüz olsa dahi Kur'ân üzerinde çalışmayı asla bırakma. Namazlarını cemaatle kılasın! Çünkü bu, farzlardandır.⁵ 'Cemaatle namaz kılmak sünnettir,' sözü seni alkoymasın. İlimden ve ilim tahsilinden ayrılmayasın! Zira ilim peşinde olmak, en önemli farzlardandır. İlim yolunun zorluklarına karşın takvalı bir şekilde Allah'tan yardım dile. Çünkü Allah, şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Allah'a karşı takvalı olursanız o, size bir furkân verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar. Allah, büyük lütuf sahibidir. (el-Enfal, 8/29) Bu furkân: ilimdir, fetanettir, hakkı batıldan ayırt etmeye yarayan bir kalp aydınlanmasıdır. Takva ise bütün haramlardan ve yaz sineği yemek⁶ gibi helalliğinde tartışma olan bütün şüpheli şeylerden uzak durman, Allah'ın sana vazife kıldığı her şeyi yerine getirmendir.

¹ Metnin tercümesindeki hataları giderme ve tercüme geliştirme noktasında yol gösteren başta Doç. Dr. Oğuzhan Tan'a ve Arş. Gör. Muhammed Şehid Hakçıoğlu'na müteşekkirim. Ayrıca İDE Araştırmacı bursu kapsamında her türlü çalışma imkanını sunan ve maddi yönden desteklerini esirgemeyen İslam Düşünce Enstitüsü'ne teşekkür ediyorum.

² Çevirenin notu: el-Vasiyyetü's-seniyye; olarak bilinen bu metin Mansûr-Billâh Kâsım b. Muhammed'in oğlu Müeyyed-Billâh Muhammed b. Kâsım'a vasiyetidir. Tercüme edilen metne, Muhammed Kâsım el-Mütevekkil'in Mecmûu Kutub ve Resaili'l-İmâm Mansûr-Billâh Kâsım b. Muhammed adlı eserinden ulaşılmıştır. Detaylı bilgi için bk.; Muhammed Kâsım el-Mütevekkil, *Mecmûu Kutub ve Resaili'l-İmâm Mansûr-Billâh Kâsım b. Muhammed*, (San'a: Müessesetu İmam Zeyd Ali es-Sekafiyye, 2003).

³ Burada bahsedilen kişi İmam Müeyyed-Billâh Muhammed b. İmam Kasım b. Muhammed b. Ali'dir. O, İslam âlimlerinin büyüklerinden, mücahid, fakih, zahid, ve birçok ilimde yetkin olan, dersler ve fetvalar veren, babasının 1029 senesinde vefatından sonra imam olan kişidir. Hakkında çok fazla bilgi bulunan Müeyyed-Billah (öl. 1054/1644), Şehare'de vefat etmiştir. bk. Abdusselam b. Abbas el-Vecihi, *A'lamu'l-Müellifin ez-Zeydiyye*, (San'a: Müessesetu İmam Zeyd b. Ali es-Sekafiyye, 1999), 981-982.

⁴ Çevirenin notu: Sözü geçen Müeyyed-Billâh Muhammed b. Kâsım, genç yaşlardan itibaren babasıyla Osmanlı kuvvetlerine karşı mücadele etmiş ve babasına vekillik yapmış, babasının vefatından sonra da imam olmuştur. İmam olduğu süreçte Osmanlıyla mücadeleye devam eden Müeyyed-Billâh, Osmanlılar'ı Yemen'den çıkaran Zeydî imam olarak bilinmektedir. Onun hayatı ve imameti hakkında detaylı bilgi için bk.; Emet'ul Mülk İsmail es-Sevr, *Binau'd-Devlet el-Kâsımiyye fi Ahd-i el-Müeyyed-Billâh Muhammed b. Kâsım*, (Ammân: Mektebetu el-Câmi' atu'l-Ürdüniyye, Doktora Tezi, 2004).

⁵ Tercüme edilen cümle orijinal metinde şu şekilde geçmektedir; والواجبات من الجماعة بصلاة عليك و. İlgili cümlelerin "namazı cemaatle kılmak esastır" şeklinde çevrilmesi de mümkündür.

⁶ Çevirenin notu: Metinde şazâ kelimesiyle ifade edilen sinek türü, yaz aylarında ortaya çıkan ve bazıları tarafından yenilmesinde mahzur görülmeyen bir çeşit sinektir.

Dünya sevgisini ve onunla meşgul olmayı bırakman ilim tahsilinde sana yardımcı olur. İlim tahsil ederken, dünya sevgisini ve onunla meşgul olmayı bırakman senin için iyi olacaktır. Çünkü peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah, dünya arzusu çok olan kişinin kalbini o arzusu ölçüsünde kör eder.” İyilikleri çoğalt; Allah, şöyle buyurmaktadır: “Çünkü Allah takva ile hareket edenlerle ve iyilik yapanlarla birlikte dir.” Müminlere karşı alçakgönüllü olasın! Onlara karşı kibirlenmekten uzak durasın! Çünkü peygamber (s.a.v.) “Kim mütevazı olursa Allah onu yüceltir, kim de kibirlenirse Allah onu alçaltır.” buyurmuştur.

Kendini beğenmekten uzak durasın! Kendini beğenmek, kendinin diğer müminlerden daha üstün olduğuna inanmandır. Kendini beğenmek, amelleri zayı eden, sevilmeyen günahların en büyüklerindedir. Çünkü melûn İblis, -şimdi tam emin olamadım fakat sanırım beş bin ya da altı bin sene- Allah’a kulluk etmiş ama sonunda kendisinin Adem’den daha üstün olduğu gibi bir inanca kapılmıştı. Allah da onu kıyamet gününe kadar lanetlemiştir.

İmam Ahmed b. Süleyman’ın⁷ *Hakâiku’l-Ma’rife* adlı eserinde rivayet ettiğine göre, bir bedevi peygamber’e, Allah’ı gerçekten sevenlerin nasıl anlaşılacağını sordu. Peygamber, soruyu Hz. Ali’nin cevaplandırmasını istedi. Hz. Ali de şöyle dedi: Sana Allah’ın sevdiği kişilerin özelliklerini söyleyeyim. Allah yolunda ne kadar zillete uğrarsa uğrasın bunu gözünde büyütmez, büyüttüğü sadece günahlarıdır. Ne yerde ne de gökte Allah’tan başka hiç kimsenin kendisini hesaba çekmeyeceği duygusunu içine iyice yerleştirmiştir. Bedevi bu sözle öylesine çarpıldı ki bilincini kaybetti ve ölü gibi yere yığıldı. Kendine geldiğinde Hz. Ali’ye “Ey Ebû Tâlib’in oğlu! Peki sen özelliklerini saydığın bu kuldan daha üstün bir halde misin? diye sordu. Hz. Ali: “Evet, yetmiş derece!” dedi. Yani, yerde ve gökte hesaba çekecek olanın yalnızca Allah olduğuna inanan o kişiden yetmiş derece daha fazla korktuğunu söyledi.

Ey Oğlum, bil ki bu gerçekten doğrudur. Zira Yüce Allah şöyle buyurur: “Allah’ın ansızın gelen azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası Allah’ın azabından emin olmaz.” (el-A’râf, 7/99) Hiçbir mümine suizanda bulunma. Yüce Allah yine şöyle buyurur: “Bunu işittiğiniz zaman mümin erkekler ve mümin kadınların

⁷ el-Mütevakkil-Alellâh Ahmed b. Süleymân b. Muhammed el-Hasenî el-Yemenî (H 500-566). İslam alimlerinin büyüklerinden ve Zeydiyye’nin tanınmış imamlarındandır. Alim, müçtehid, mücahid, müceddid, çeşitli ilimlerde derinleşmiş bir şahsiyettir. H. 532 yılında Allah yolunda cihat etmiştir. Onun eserlerinden bazıları şunlardır; *Uşûlu’l-ahkâm fi’l-helâl ve’l-harâm*, *Minhâcu el-Müttakin*. (A’lamu’l-Müellifin ez-Zeydiyye, 114).

birbiri hakkında hüsn-i zan beslemeleri ve “bu apaçık bir iftiradır”demeleri gerekmez miydi?” (Nûr, 24/12). Yine (Yüce Allah), “Bazı zanlar günahtır.” (el-Hucurât, 49/12) diye buyurur.

Haklı çıkmak üzere gereksiz tartışmalara girmekten uzak dur. Çünkü böyle tartışmalar, aynı konu etrafında dönüp durmayı ama hiçbir faydalı iş yapmamayı getirir. Sana bir konu yeniden yeniden arz edilirse ve söylenilenin doğru olduğunu fark edersen kabul eti yoksa sus (tartışmayı uzatma). Çünkü peygamber (s.a.v), “Haklı olduğu halde tartışmayı terk edenin cennetin geniş arazilerinde bir konağı olacağına kefil olurum” demiştir.⁸ Hz. Ali de “Cehaletle tartışmayı uzatan kişinin gözü hakikate kör kalır” demiştir. Yine Hz. Ali “Tartışmayı inanç haline getiren kişinin gecesi sabah olmaz. Çünkü kişinin inancı, adet haline getirdiğidir.” demiştir. ‘Gecesi sabah olmaz’ ifadesi; kişinin karanlıkta kalıp, hakikate ulaşamaması demektir.

Hz. Ali, oğlu Hasan’a şöyle vasiyet etmişti: ‘Eğer tartıştığın kişilerin emin olduğu kadar emin olamadan onların söylediklerini kabul etmek nefesine ağır geliyorsa söylenileni daha iyi öğrenmeye ve anlamaya gayret et. Şüphe tuzağına düşme, sadece nizalı konuların bilgisine yönelme’ Hz. Ali’nin bu vasiyeti epeyce uzundur. Nihayet şöyle der: ‘Dini ilim tahsil etmek, karışıklık ve kargaşanın peşine düşmekle olmaz. Böyle şeylerden sakınmak daha iyidir’

Bu konuda bazı şairler de şöyle söyler:

(Haklı olsan da) sakın tartışma

Tartışma şerre çağırır, şer getirir.

İlim öğrenirken hocana hürmet gösteresin! Zira Yüce Allah “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” (ez-Zümer, 39/9) buyurur. Yine başka bir âyette “Allah içinizden iman etmiş olanları ve ilim sahibi olanları yüksek derecelere çıkarırsın,” (el-Mücâdele, 58/11) buyurur. Hem ilim elde eden hem de imana sahip olan kişi, imanı olmayıp da sadece ilim öğrenmeye çalışan kimseden daha faziletlidir.

Ey Oğlum! Bil ki: ben sana ilimden ayrılmamanı emrediyorsam bunun sebebi ilim tahsilinin muhtaç olduğumuz büyük farzlardan biri olmasıdır. Çünkü yalnızca ilmi ile amel eden alimler kurtulur. Allah’ın azabından ancak Allah’a karşı haşyet duyanlar selamette olur. Zira Yüce Allah şöyle buyurur: “Ziyana uğramışlardan başkası Allah’ın azabından emin olmaz.” (el-A’ râf, 7/99). Yine O, şöyle buyurur: “Allah’a itaatsizlikten sakınanlar için

⁸ Bu hadis, imam Ebu Talib’in Emaliye’sinin güzel ahlak bölümünde -telaffuzunda küçük bir farkla beraber- bulunmaktadır. (s. 449).

de cennet, iyice yakınlarına getirilecek. Ve kendilerine şöyle denecektir: “İşte sizlere; daima Allah’a yönelen, O’nu aklından çıkarmayan, görmediği halde Rahmân’dan çekinip korkan ve samimi bir kalp ile gelen kimseye vaad edilen cennet!” (Kâf, 50/31-33) Allah, alimler dışındakilerin Allah’tan korkmayacağını da şu âyetle bizlere bildirir; “Kulları içinden ancak bilenler, Allah’ın büyüklüğü karşısında heyecan duyarlar.” (Fatır,28). Çünkü (ilim sahibi olmayıp sadece) ibadetle meşgul olan kişinin kalbinde her an şüphe kıvılcıkları çakabilir. O, kendisini her an bir kayboluş vadisinde bulabilir.

Zeyd b. Ali’nin Hz. Ali’den rivayet ettiğine göre peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim ilim tahsil etmek amacıyla bir yola girerse Allah onu cennet yollarından bir yola sokmuş olur. Melekler ilim yolunda olana kanatlarını gerer, göklerde ve yerde bulunan her şey hatta sudaki balıklar ve karadaki haşerât bile onun bağışlanması için dua eder. Âlimin abide üstünlüğü ayın on dördüncü gecesindeki dolunayın yıldızlara üstünlüğü gibidir.”⁹

(Hz. Ali çocuklarına şunları da vasiyet etmiştir:

Siz Allah’tan korkun ki Allah da sizi aziz kılsın, ömürleriniz uzasın diye sıla-i rahim yapın ki Allah ömürlerinizi uzatsın, mallarınızı bereketlendirsın. Sadaka verin ki rızkınızı artırsın. İyiliği emredin bereket görün, kötülüğü nehyedin muzaffer olun. Karınlarınızı başkalarının mallarını yemekten koruyun, sizin (ilim) talebiniz güzelleşir. İnsanların kanını akıtmaktan uzak durun, iki dünyada da onun sonuçları çok vahimdir. Sığınmak zorunda kalacağınız insanların kabalığınan, sabredilmesi zor zamanların belasından sakınmak istiyorsanız mallarınızı temiz tutun. Olur da birinden bir şey istemek zorunda kalırsanız, istemenin ilk basamağında durun. Çünkü istediğiniz verilmemişse bu reddedildiğinizi anlamanız için kafidir.

İmkânınız ölçüsünde misafire ikramda bulunun. Sizleri ilim talep etmekten alıkoyan, vakitlerinizi kaplayan meşgaleleriniz olmasın. Geçiminizi temin etmek gibi zorunlu durumlar haricindeki vaktinizin çoğunu ve en güzel kısmını ilme ayırın. İlim öğrenmeyi talep ettiğinizde yalnızca faydalı ilmi öğrenin. Faydalı ilim; Âl-i Muhammed’in ilmidir. Fayda vermeyen şeylere dalıp gitmeyi bırakın. Nice ilim talebesi vardır ki cahildir, nice de çaba harcayan vardır çabası ona zarar verir. İlim tahsil ederken dinde istikamete

⁹ Bu hadis, imam Zeyd’in el-*Mecmû*’ adlı eserinde alimlerin faziletleri babında 256. sayfada geçmektedir. Ve nüshanın sonunda şunları söylemiştir: mübarek bir vasiyet, Allah vasiyet edenden ve edilenden razı olsun. Alim olan Kâsım b. Abdullah b. Hüseyin b. Muhsin (r.a.)’in naklettiği nüsha için şöyle dedi: bu nüsha, imamın ölümünden yirmi beş bin yıl öncesine aittir. Allah, bizi salihlerden eylesin. Onların yolu üzerine kılsın. Hz. Muhammed ve Ashabının yolu üzerine kılsın. Bizi, üzerimizde hakkı olan ana-babalarımızı ve tüm müminleri affetsin. Âmin, âmin. Bunun nakil tarihi 16 zilhicce 1379dur.

riayet edin ve zalimlere destekçi olmayın. Çünkü dininiz istikametli olmazsa ve -Allah muhafaza- sizi zalimlere destek olmaya sevk ederse Allah'a yönelin, O'na tevekkül edin. O sizi zayi etmez.)¹⁰

Böylece faydalı vasiyet tamamlandı.

¹⁰ Parantez içindeki kısım, San'a da ikamet eden Ahmed Ali ez-Zarihi'nin nüshasından aktarılmıştır.

Kaynakça

Mütevekkil, Muhammed Kâsım. *Mecmûu Kutub ve Resaili'l-Îmâm Mansûr-Billâh Kâsım b. Muhammed*.
San'a: Müessesetu İmam Zeyd Ali es-Sekafiyye, 2003.